

Л.М. Чумак,
старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СКЛАДНА СЛОВОТВОРЧА ОДИНИЦЯ ОНОМАТОП У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються можливості мовної системи, які реалізуються при створенні складної словотворчої одиниці через звуконаслідування. Визначено, що такі слова виникають на основі фонетичного уподібнення немовленнєвим звукокомплексам. Описано групи звуконаслідувань відповідно до їх структури.

Моделі складних словотворчих одиниць покликані унаочнювати нереалізовані можливості мовної системи, а також ті процеси, які в ній відбуваються при словопородженні, зокрема, розкривати механізм відбору морфемних структур із певним типом семантики. Конструювання подібних комплексів похідних вимагає розробки двох різновидів моделей: моделей для їх синтезу за спільними ознаками форми і змісту дериватів. Відтак, необхідність розрізнення цих моделей, яка викликана невідповідністю в багатьох похідних формального (морфемного) і семантичного виведення внаслідок метафоризації їх значення або словотворчої аналогії є актуальною.

Отже, мета статті – дослідити природу та статус складних словотворчих одиниць-ономато́пів у системі словотвору сучасної англійської мови.

Визначена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) дати визначення складній словотворчій одиниці, що виникла внаслідок звуконаслідування;
- 2) визначити структурні типи звуконаслідувань;
- 3) дослідити характер способу творення цих фонологічних інновацій.

Предметом нашого дослідження є звуконаслідування (ономато́пи), а саме фонологічні неологізми англійської мови. Ця група лексики за своїми семантичними, словотворчими та граматичними особливостями відрізняється від номінативних слів мови. Фонологічні неологізми створюються з окремих звуків. Такі слова є унікальними конфігураціями звуків. Їх називають "штучними" або "вигаданими" [1: 36]. Вони мають постійний звуковий склад, який відповідає основним законам звукосполучення кожної конкретної мови світу і вмотивоване цим складом значення.

До групи фонологічних неологізмів, слідом за В.І. Заботкіною [2: 21], ми умовно відносимо нові слова, створені від вигуків, наприклад: zizz (британський сленг, означає короткий сон, є імітацією звуків людини, що спить, часто передається у коміксах трьома літерами zzz). Ще одним прикладом є слово sis-boombah (американський сленг, означає спортивні видовища, особливо футбол, і являє собою склади, які часто використовують школярі для підтримки гравців на полі).

Вигадування нових слів (word-manufacture) розглядається у лінгвістичній літературі як спосіб творення лексичних одиниць ex nihilo, тобто без будь-якої мовної (морфологічної, орфографічної або фонетичної) мотивації [3: 239, 4: 153].

У відповідності до характеристики звучання того, що передається за допомогою звуконаслідувань слова цієї групи можна поділити на такі групи:

1) однокомпонентні слова, які є найчисельнішими, оскільки найскладніше передаються довгі та різноманітні звучання. Однокомпонентні звуконаслідування передають, відповідно, миттєвий, одноразовий звук: baa, buzz, flop, quack, splosh, wah;

2) редупліційні (подвоєнні) форми вживаються для передачі багаточисельності, переривчатості звучання: chirp-chirp, cluck-cluck, gook-gook-gook, haw-haw, oink-oink, tap-tap, thump-thump, tweet-tweet, wuff-wuff, yak-yak-yak;

3) парні слова-ономато́пи мають відтінок довго тривалості, наприклад: bow-wow, clippety-clip, ding-dong, drip-drop, pit-pat, tick-tack (tick-tick, tick-tock).

Вигадування слів характеризується як "переважно okazіональний" [5: 56] спосіб створення нових слів, оскільки більшість створених за його допомогою інновацій зберігають за собою okazіональний статус і не стають частиною мовної системи.

Загальноприйнятим можна вважати визначення звуконаслідування як окремої категорії слів, "яка примикає до вигуків, але не зливається з ними повністю завдяки специфічному значенню, притаманній лише їм мовленнєвій функції" [6: 534]. Звуконаслідування передає сприйняття мовцем звукової ситуації, вигук же виражає почуття, яке вона (ситуація) викликає в нього, або спонукає до такої ситуації. Спільними у них є: 1) відсутність номінативної функції; 2) відсутність граматичних категорій; 3) вираження змісту за допомогою інтонації, міміки, жести.

Звуконаслідування розглядаються як зафіксовані графічно сполучення звуків для імітації нечленороздільних звучань: стихійні прояви природи та діяльності людини, звуки, які створюються живими істотами та предметами навколишнього світу [7: 37]. Звідси, звуконаслідування (ономато́пи) можна характеризувати як фонетично вмотивоване створення слів.

Звуконаслідування як явище словотвору сягає найглибших часів розвитку мовлення взагалі. Значна кількість звуконаслідувань співвідноситься зі звуками тварин, птахів, комах. Наприклад, to bark, to bow-wow – гавкати; to bleat – мекати (про вівцю); to buzz – густити (про бджіл); to cackle – кудкудакати; to cock-a-doodle-doo – кукурікати; to honk – гелготіти; to mew, to waul – нявчати; to moo, to low – мекати (про худобу); to quack – каркати.

У лексиці існує група слів, що здатна передати різноманітні звуки реальної дійсності, включаючи складне технічне забезпечення сучасного світу. Вони не лише імітують звучання об'єкту, але і наповнені конкретним семантичним змістом:

"The Baltimore & Ohio R. R. Co.,
Pittsburg, Pa.
Gentlemen,

Why is it that your switch engine has to ding and fizz and spit and pant and grate and grind and puff and bump and chug and hoot and toot and whistle and wheeze and howl and clang and growl and thump and clash and boom and jolt and screech and snarl and snort and slam and throb and soar and rattle and hiss and yell and smoke and shriek all night long when I come home from a hard day at the boiler works and have to keep the dog quiet and the baby quiet so my wife can squawk at me for snoring in my sleep?

Yours."

(From *Language and Humour* by G. G. Pocheptsov) [8: 176].

Серед звуконаслідувань поширений ряд регулярних формальних перетворень, які відбивають зміни у структурі позначуваного ними фрагмента дійсності. Наприклад, пронизування однієї консонантної решітки: zzz. Проте обмеження варіювання форми звуконаслідувань свідчить на користь їх статусу як одиниць мови на відміну від імітацій, рефлексорних криків. Ономатопої становлять у мові "самостійну систему, яка характеризується рядом специфічних ознак" [9: 27]. Однією з них М. Докуліл вважав здатність утворювати ряди на основі властивих лише звуконаслідуванням альтернатив голосних і приголосних.

Існує гіпотеза, що звуконаслідування, як спосіб словотвору, слід розглядати дещо більше, ніж створення слів виключно на принципі акустичної імітації.

Зв'язок звуконаслідування певної форми з якимось фрагментом дійсності обумовлює специфічне конотативне його значення, закріплюється мовною традицією. Звуконаслідування можна розглядати як дифузні лексеми-вигуки, лексеми-судження, які не розчленовані на окремі слова [10: 15-16], а позначають цілісний фрагмент реальності з певним набором об'єктів і властивих їм відношень. Ми називаємо його звуковою ситуацією і розуміємо як дію, спрямовану на утворення звуків, або дію, що супроводжується звуком, але спрямовану на одержання іншого результату (не звуку). Перший різновид звукової ситуації є видаванням звуку в "чистому" вигляді; другий – становить комплекс власне звукової ситуації з іншою ситуацією, яка їй передуює, відіграє роль умови створення звуку.

Звукова (і взагалі будь-яка) ситуація становить набір взаємодіючих і певним чином упорядкованих понять – предиката та актантів. Характер предиката (плану або дії) визначає спектр можливих актантів і відношення між ними.

Звуконаслідувальні дієслова мають високий рівень емоційного забарвлення, легко конвертуються і вживаються як іменники. Експліцитно такі слова не семантизуються і в адресата з'являється можливість самому вибирати адекватний варіант їх інтерпретації:

"Struback. A long, hollow syllable, followed by a short click. Night after night I turned that word over in my head. It became the symbol of the Failed Man, but never anything more. The degradation was the failure... The failure was the struback, the struback was the misery" [11: 70].

Іменник на відміну від звуконаслідування вказує не на ситуацію в цілому, а на якийсь із понять чи групу понять, що входять до її складу. Іменник завдяки виконуваній номінативній функції ніби виокремлює із звукової ситуації певний її складник або якусь їх номінацію, назвою яких він і стає. Звуконаслідування позбавлене номінативної функції, символічно вказує в цілому на фрагмент дійсності, в якому відбувається створення звуку, відтворює звукову ситуацію як цілісність.

Деякі із звуконаслідувань закріпилися як назви результату дії та набули внаслідок цього номінативного значення. Це зумовлене тим, що в деяких випадках звуконаслідування перестає бути лише звуковим жестом, який вказує на певну ситуацію, а виступає незалежно від неї в ролі виразника поняття про звуковий сигнал певного типу. Подібні одиниці займають проміжне місце між іменниками і звуконаслідуваннями:

"No other film this summer has been plagued by more bad buzz, and after "Vice" wrapped, costar Colin Farrel hit rehab" [12].

Цікавим прикладом фонологічного неологізму такого типу є слово qwerty – неофіційна назва клавіатури друкарської машинки (за першими літерами верхнього ряду стандартної друкарської машинки: q, w, e, r, t, y). До цієї ж групи умовно можна віднести і нові вигуки: yech [jek], yuck – вигуки, що передають відчуття сильної огиди, обмежено вживаються у американському сленгу. Від цих слів-вигуків утворилися прикметники yucky/yucky "огидний", що вживаються переважно дітьми та підлітками.

Фонологічні неологізми характеризуються високим ступенем конотації, що пояснюється незвичністю та свіжістю їх форми.

Таким чином, показано, що конструювання формальної структури зон може вирішити наступні перспективні питання словотворення, а саме: діагностувати похідні окремих тактів деривації; враховувати комбінаторні, позиційні та дистрибутивні характеристики морфем; виявити потенціал певного кореня при внутрішньослівному словопородженні; виявити морфотактичні закономірності внутрішньослівної деривації в сучасній англійській мові; розкрити селективний механізм словотворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Розен Е.В. Новые слова и устойчивые сочетания в немецком языке. – М.: Просвещение, 1991. – 189 с.
2. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1998. – 126 с.

3. Bauer L. English Word-Formation. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 296 p.
4. Aitchison J. Word in the Mind. An Introduction to the Mental Lexicon. – New York: Basil Blackwell Inc., 1987. – 207 p.
5. Журавлев А.Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации // Способы номинации в современном русском языке. – М.: Наука, 1982. – С. 45-108.
6. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К.: Наук. думка, 1969. – 582 с.
7. Ковалев В.П. Языковые выразительные средства русской художественной прозы. – К.: Высшая школа, 1981. – 259 с.
8. Антрушкина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка: Учеб. пособие для студентов. – М.: Дрофа, 1999. – 288 с.
9. Dokulil M. Tvoreni slov v cestine. – Praha: CAV, 1962. – 263 s.
10. Кубрякова Е.С. Части речи в ономазиологическом освещении. – М.: Наука, 1977. – 114 с.
11. Соскина С.Н. Способы семантизации окказиональных образований в научно-фантастическом контексте // Вопросы английской констектологии. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1990. – Вып. 3. – С. 68-72.
12. Newsweek. – 2006. – May 15/May 22.

Матеріал надійшов до редакції 17.04. 2007 р.

Чумак Л.Н. Сложная словообразовательная единица ономапон в современном английском языке.

В статье рассматриваются возможности языковой системы, которые реализуются при создании сложной словообразовательной единицы посредством звукоподражания. Определено, что такие слова возникают на основе фонетического уподобления неречевым звукокомплексам. Описаны группы звукоподражательных слов в соответствии с их структурой.

Chumak L.M. Compound Word-Building Onomatopoeia Unit in Modern English.

The article deals with the possibilities of the language system, that are realized when a compound word is made by imitating sounds. It was determined that such words appear on the basis of phonetic similarity to nonspeech soundcomplexes. The groups of onomatopoeia according to their structure were described.